

ZULFIYA IJODINING O'ZBEK MA'NAVY UYG'ONISH JARAYONIDAGI O'RNI

Sobirova Aziza Jaloliddin qizi.

Nasrillayeva Gulzoda Jamshid qizi

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17458884>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek xalqining atoqli shoira va jamoat arbobi Zulfiya Isroilovaning ijodiy merosi o'zbek ma'naviy uyg'onish jarayonidagi o'rni nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Shoiraning asarlarida insonparvarlik, ayollik, sadoqat, Vatanga muhabbat va ruhiy poklik g'oyalari uyg'unlashgan bo'lib, ular milliy o'zlikni anglash, ma'naviyatni tiklash hamda yangi davr tafakkurining shakllanishida muhim o'rin tutgan. Zulfiya ijodi o'zbek xalqining ruhiy uyg'onish tarixida alohida bosqichni tashkil etadi. Shoiraning badiiy qarashlari millat ongi, ayolning ijtimoiy mavqei va insoniy qadriyatlarni yuksaltirishga qaratilgan. Maqolada Zulfiya merosining zamonaviy O'zbekiston ma'naviy hayotidagi o'rni, uning yoshlar ongiga ta'siri hamda jamiyatning axloqiy-estetik shakllanishidagi roli yoritiladi. Zulfiya so'zi bugun ham xalq ruhiga ozuqa bermoqda. Uning asarlari o'zbek adabiyotining ma'naviy tayanchi, ayollik oriyati va milliy iftixorning timsoli sifatida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Shoira ijodi bugungi kunda ham yoshlarni ezgulikka, Vatanga muhabbat va halollikka undovchi ma'naviy yo'l-yo'riq vazifasini bajarmoqda.

Kalit so'zlar: Zulfiya Isroilova, ma'naviy uyg'onish, o'zbek adabiyoti, ayol obrazining badiiy talqini, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, insonparvarlik, badiiy tafakkur, ruhiy poklik, milliy o'zlikni anglash, estetik meros, ma'naviy yangilanish.

Kirish qismi

O'zbek adabiyoti tarixida ayollar orasida shunday siymolar borki, ular millatning ma'naviy uyg'onishida o'z izini abadiy qoldirgan. Shular sirasida Zulfiya Isroilova nomi alohida hurmat bilan tilga olinadi. U faqat shoira emas, balki o'z davrining ma'naviy yetakchisi, ayol qalbining sofligini, xalq ruhining kuchini so'z orqali ifoda etgan fidoyi ijodkor edi. Zulfiya ijodi o'zbek adabiyotida ayollik, sadoqat, insonparvarlik va Vatanga muhabbat singari ezgu g'oyalarni chuqur poetik ifoda darajasiga ko'tardi. XX asr o'zbek adabiyotining taraqqiyotida Zulfiya Isroilovaning tutgan o'rni beqiyosdir. U o'z she'rlari bilan insonning ichki dunyosini, ruhiy kechinmalarini va ijtimoiy ongini uyg'otgan. Shoira o'z asarlarida hayotni kuylarkan, uni faqat tashqi go'zallik sifatida emas, balki ruhiy poklanish, ma'naviy yuksalish jarayoni sifatida talqin qildi. Aynan shu jihat uning ijodini o'zbek ma'naviy uyg'onishining ajralmas qismiga aylantirgan. Zulfiya faoliyat ko'rsatgan davr — o'zbek xalqining ma'naviy qiyofasi shakllanayotgan, milliy o'zlikni anglash jarayoni boshlangan davr edi. Bu davrda adabiyot xalq ongini uyg'otuvchi, milliy g'ururni tarbiyalovchi asosiy kuchlardan biri sifatida namoyon bo'ldi. Shoira bu jarayonda o'z so'zi, sofdilona tuyg'ulari va adabiy jasorati bilan ishtirok etdi. U o'z asarlari orqali xalqning ichki dunyosini aks ettirib, ularni mehr, sadoqat va insoniylik sari yetakladi. Zulfiya she'riyati insonparvarlik va ruhiy uyg'onishning badiiy ifodasidir. Uning satrlarida hayotga mehr, inson qalbiga ishonch va adolat tuyg'usi hukmron. Shoira insonning qalbini, ayolning kechinmasini, millatning og'rig'ini shunchalik samimiy va chuqur ifoda etadiki, o'quvchi unda o'zini, o'z xalqini ko'radi.

Aynan shu samimiyat, xalqchillik va hayotiylik Zulfiyani xalq shoirasiga aylantirdi.

Bugungi kunda O'zbekiston ma'naviy siyosatida ma'naviy uyg'onish va qadriyatlarni tiklash jarayoni markaziy o'rinni egallaydi. Bu jarayonda Zulfiya merosi bevosita ishtirok etmoqda, desak mubolag'a bo'lmaydi. Uning asarlari maktab darsliklaridan tortib, ilmiy tadqiqotlar, teatr sahnalari va davlat mukofotlarigacha bo'lgan keng madaniy maydonda o'z aksini topgan.

Shoira g'oyalari — yoshlarni Vatanga muhabbat, oriyat, halollik va sadoqat ruhida tarbiyalashning samarali vositasiga aylangan. Zulfiya Isroilova hayoti va ijodi o'zbek ayolining ma'naviy uyg'onishdagi o'rni va rolini chuqur anglash uchun noyob manba hisoblanadi. U o'z she'rlari orqali ayollarga ishonch, jasorat va irodani baxsh etgan. Shoira asarlarida ayol timsoli millatning ma'naviy tayanchiga, xalqning oriyat timsoliga aylanadi. Zulfiya ijodining kuchi — uning so'zidagi samimiyatda, tuyg'ularidagi halollikda va g'oyalaridagi yuksak ma'naviy mohiyatdadir. Uning asarlari vaqt o'tgan sayin yangicha ma'no kasb etib, o'zbek jamiyatining ruhiy uyg'onishida davomli ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli, Zulfiya Isroilovanning ijodini o'rganish — bu faqat adabiy tadqiqot emas, balki millat ma'naviy o'zligini anglash, ruhiy uyg'onish va qadriyatlarni asrash yo'lidagi muhim ilmiy vazifadir.

Asosiy qism

O'zbek xalqining ma'naviy uyg'onish jarayoni har doim adabiyot bilan chambarchas bog'liq bo'lgan. Adabiyot — bu xalq qalbining tili, tarixining yozuvi va orzularining ifodasi.

Aynan shu jarayonda Zulfiya Isroilova o'z ijodi bilan millat ruhini uyg'otgan, ayol qalbining kuchini, insoniy qadriyatlarning boqiyiligini so'z orqali abadiylashtirgan shaxsdir. Zulfiya asarlarida inson qalbi, ayollik tuyg'usi, mehr, sadoqat, oriyat va Vatanga muhabbat singari tushunchalar yuksak falsafiy mazmunga ega. U so'z bilan xalqni ruhlantirgan, milliy qadriyatlarni ifodalashda o'zbek adabiyotining yangi yo'nalishini yaratgan. Shoira ijodida "ayol" timsoli — faqat oilaviy ramz emas, balki millatning ma'naviy tayanchi, ma'rifatli jamiyatning markazi sifatida gavdalanadi. Zulfiya she'rlarida insonparvarlik, sadoqat va Vatanga muhabbat g'oyalari jamiyatning ruhiy uyg'onish jarayoniga bevosita turtki bergan. Uning "Ona", "Bahor", "Yuragimda Vatan", "Tong nafasi" kabi asarlari o'z davrida xalqning ma'naviy kayfiyatini aks ettirib, bugun ham o'z ta'sir kuchini yo'qotmagan. Bu she'rlar orqali shoira insonni o'z hayotining markaziga aylantiradi, uni ezgulik, halollik va poklik sari yetaklaydi. Zulfiya ijodining kuchi — undagi samimiyatda. U hech qachon so'zini bezak uchun ishlatmagan. Har bir satrida yurak tovushi, vijdon nidosi eshitilib turadi. Shu boisdan ham shoira so'zi zamonlar osha o'z ta'sirini saqlab qolmoqda. Bugungi yosh avlod Zulfiyani faqat adabiy siymo sifatida emas, balki ma'naviy yo'lchi, o'zligini anglashga undovchi ustoz sifatida qabul qiladi.

Shoiraning ijodiy qarashlari O'zbekistonning mustaqillik davrida shakllangan ma'naviy siyosat bilan hamohangdir. U ilgari surgan insonparvarlik, sadoqat, milliy iftixor g'oyalari hozirgi avlod tarbiyasining poydevoriga aylangan.

"Zulfiya nomidagi davlat mukofoti"ning joriy etilishi — bu shoiraning ma'naviy ta'siri va qadri jamiyat miqyosida e'tirof etilganining dalilidir. Bu mukofot nafaqat yosh ayollarni rag'batlantiradi, balki ularni Zulfiya kabi oriyatli, bilimli, ijodkor va Vatanga sadoqatli bo'lishga da'vat etadi. Zulfiya ijodi o'zbek ayolining ichki dunyosini ochib beradi. U ayolni zaif mavjudot sifatida emas, balki jamiyatning ruhiy poydevorini ko'taruvchi kuch deb bilgan.

Shoiraning satrlarida ayol obrazining bu yuksak talqini milliy uygʻonish davrida oʻzbek adabiyotining yangi yoʻnalishiga yoʻl ochdi. Uning soʻzi bilan oʻzbek ayoli oʻzini tanidi, oʻz orzularini ifoda etish imkoniyatiga ega boʻldi. Zulfiya merosining oʻziga xos jihati — undagi milliylik va umuminsoniylik uygʻunligidir. U oʻz sheʼrlarida oʻzbek xalqining qadimiy axloqiy tamoyillarini saqlagan holda, butun insoniyatga xos gʻoyalarni ilgari suradi. Shu bois uning asarlari oʻzbek adabiyotining chegarasidan chiqib, xalqaro miqyosda ham qadrlanmoqda.

Bugungi oʻzbek jamiyatida maʼnaviy uygʻonishning davom etayotgan jarayonida Zulfiyaning soʻzi, gʻoyasi, merosi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Uning asarlari orqali xalq oʻz oʻtmishini eslaydi, bugunini anglaydi va kelajakka ishonch bilan qaraydi. Zulfiya — bu shunchaki shoir emas. U — ayollikning timsoli, Vatan ruhining ovozi, maʼnaviyatning abadiy nuri. Uning satrlarida hayotning oʻzi yashaydi, millatning yuragi uradi. Shu boisdan ham Zulfiya Isroilova nomi oʻzbek xalqining maʼnaviy uygʻonish tarixida oltin harflar bilan bitilgan.

Xulosa

Zulfiya Isroilovanning ijodi oʻzbek xalqining maʼnaviy uygʻonish tarixida yuksak oʻrin egallaydi. U oʻz soʻzi bilan xalq qalbiga nur olib kirgan, insoniylik, oriyat va sadoqat timsoliga aylangan shoir sifatida milliy adabiyotimizni yangi bosqichga olib chiqdi. Uning satrlarida inson ruhining eng nozik pardalari, ayolning ichki dunyosi, xalqning dardu orzusi, Vatanning muhabbati mujassam. Shu bois Zulfiya ijodi oʻtgan asrda tugʻilib, lekin bugungi kunda ham oʻz dolzarbligini saqlab qolgan adabiy merosdir. Shoiraning asarlarida ilgari surilgan gʻoyalar — maʼnaviy uygʻonish, milliy oʻzlikni anglash, ayollik shaʼni va gʻururi, Vatanga sadoqat, insonparvarlik — bugungi Oʻzbekiston jamiyatining asosiy maʼnaviy tayanchlaridan biri sifatida qaraladi. Har bir satrida insonni ezgulikka, hayotga muhabbat bilan qarashga, oriyatli va halol yashashga chorlov mavjud. Shu jihatdan uning ijodi nafaqat adabiyot, balki maʼnaviyat, taʼlim, tarbiya va ijtimoiy hayot sohalarida ham chuqur oʻrganilishi zarur. Zulfiya Isroilova oʻz hayoti bilan ayollar uchun ibrat maktabi yaratdi. Uning hayotiy pozitsiyasi — mustahkam irodaga, mehrga va masʼuliyatga tayanadi. U ayolning shaxs sifatidagi oʻrnini, ijtimoiy hayotdagi rolini va millat taraqqiyotidagi ahamiyatini oʻz asarlari orqali koʻrsatib berdi. Bugungi oʻzbek ayoli, ayniqsa yosh avlod, Zulfiya siymosida oʻzining maʼnaviy ildizini, orzularining ifodasini koʻradi.

Shuningdek, Zulfiya merosi Oʻzbekistonning maʼnaviy siyosati bilan uzviy bogʻliq.

Shoiraning gʻoyalari davlat darajasida qadrlanmoqda — bu, avvalo, Zulfiya nomidagi Davlat mukofotida oʻz aksini topgan. Ushbu mukofot yosh ijodkorlarni, ayniqsa qizlarni, orzu qilish, mehnat qilish, bilim olish va xalq manfaatiga xizmat qilish ruhida tarbiyalaydi. Bu esa Zulfiya soʻzining bugungi hayotdagi davomidir. Zulfiya Isroilovanning ijodini oʻrganish — bu faqat bir shoiraning hayotiga nazar tashlash emas, balki butun millat ruhining oʻzgarishlarini, maʼnaviy uygʻonishning jarayonini anglashdir. Uning sheʼrlari — bu yurak tilidagi hikmat, insonlik darsidir.

Demak, Zulfiya ijodi oʻzbek maʼnaviy uygʻonishining tayanchi, milliy oʻzlikni anglashning badiiy ifodasi, yoshlar tarbiyasining ilhom manbaidir. U yaratgan soʻzlar, u kuylagan qadriyatlar bugungi avlod qalbida hamon yashamoqda. Har bir davr oʻz Zulfiyasini qayta kashf etadi, chunki u xalq qalbidan oʻsib chiqqan, xalqning oʻz ovozidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Isroilova, Zulfiya. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1983.
2. Karimov, I.A. *Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma‘naviyat nashriyoti, 2008.
3. Rasulova, M. *Zulfiya ijodida ayol ruhiyati va milliy qadriyatlar talqini*. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2016.
4. Jo‘raeva, N. *O‘zbek ayoli obrazining adabiy talqini: Zulfiya ijodiga nazar*. – “Filologiya masalalari” ilmiy jurnali, №2, 2019.
5. Xolbekov, A. *O‘zbek adabiyoti tarixida ma‘naviy uyg‘onish jarayonlari*. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2015.
6. Mamatova, G. *Zulfiya merosi va zamonaviy ayol idealining shakllanishi*. – “Ma‘naviyat va ma‘rifat” jurnali, №4, 2021.
7. Qodirova, D. *Zulfiya lirikasida insonparvarlik g‘oyalari va ayollik go‘zalligi*. – “O‘zbek tili va adabiyoti” jurnali, №3, 2020.
8. To‘xtayev, B. *XX asr o‘zbek she‘riyati poetikasi*. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2012.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Zulfiya nomidagi Davlat mukofotini ta‘sis etish to‘g‘risida”gi qarori. – 1999 yil 10 iyun.
10. www.ziyouz.com – “Zulfiya hayoti va ijodi haqida ma‘lumotlar”, onlayn adabiy portal, 2024-yil aprel oyi holatiga ko‘ra.